

УДК 347.73

DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2025.87.2.50>

СУЧАСНИЙ СТАН ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ КРИПТОВАЛЮТИ В УКРАЇНІ. ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД РЕГУЛЮВАННЯ РИНКУ КРИПТОВАЛЮТ

Дарчик Г.М.,
*студент факультету слідчої та детективної діяльності
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого*

Дарчик Г.М. Сучасний стан правового регулювання криптовалюти в Україні. Зарубіжний досвід регулювання ринку криптовалют.

У статті досліджено питання визначення поняття «криптовалюта», її правового статусу та перспектив регулювання в Україні. Автори аналізують сучасні підходи до розуміння криптовалюти як цифрового активу, розглядаючи її як новітню форму грошей або об'єкт цивільних прав. Особливу увагу приділено положенням Закону України «Про віртуальні активи», ухваленого 17 лютого 2022 року, та його значенню для створення правового підґрунтя регулювання ринку криптовалют. Водночас акцентовано, що вказаний закон не набув чинності через відсутність змін у податкове законодавство, що ускладнює процес легалізації криптовалютних операцій. Розглянуто розмежування понять «віртуальні активи» і «криптовалюти», висвітлено ключові обмеження чинного законодавства, зокрема заборону використання віртуальних активів як платіжного засобу в Україні. Окреслено проблеми відсутності прозорого регуляторного середовища та податкової системи, які стримують розвиток криптовалютного ринку, знижують інвестиційну привабливість і створюють ризики для учасників ринку. У статті аналізується міжнародний досвід регулювання криптовалют, зокрема у США, Канаді, Японії та країнах Європейського Союзу. Особливий акцент зроблено на європейському регламенті Markets in Crypto Assets (MiCA), який може стати основою для формування єдиної нормативної бази в Україні. Автори підкреслюють важливість гармонізації українського законодавства з європейськими стандартами в рамках євроінтеграції. Висвітлено потенційні переваги легалізації криптовалют: залучення іноземних інвестицій, розвиток фінансових технологій, зниження тіньової економіки, посилення захисту прав споживачів і створення нових ринків. Наведено конкретні рекомендації щодо вдосконалення законодавства, зокрема впровадження прозорих механізмів регулювання, оподаткування, захисту інвесторів та забезпечення кібербезпеки. Стаття є важливим внеском у дослідження перспектив розвитку криптовалютного ринку в Україні, окреслює виклики та можливості інтеграції української фінансової системи в міжнародний простір через впровадження стандартів MiCA.

Ключові слова: криптовалюта, правове регулювання, ринок криптовалют, законодавство, фінансові технології, цифрові активи, міжнародний досвід, оподаткування, віртуальні активи, криптовалютні біржі.

Darchyk H.M. The current state of legal regulation of cryptocurrency in Ukraine. International experience in cryptocurrency market regulation.

The article examines the definition of «cryptocurrency,» its legal status, and prospects for regulation in Ukraine. The authors analyze contemporary approaches to understanding cryptocurrency as a digital asset, considering it either as a new form of money or as an object of civil rights. Particular attention is paid to the provisions of the Law of Ukraine «On Virtual Assets,» adopted on February 17, 2022, and its significance in creating the legal foundation for cryptocurrency market regulation. However, it is emphasized that this law has not yet come into force due to the absence of corresponding amendments to tax legislation, complicating the legalization of cryptocurrency transactions. The distinction between «virtual assets» and «cryptocurrencies» is discussed, highlighting key limitations of existing legislation, particularly the prohibition on using virtual assets as a payment method in Ukraine. The article outlines

issues such as the lack of a transparent regulatory environment and a taxation system, which hinder the development of the cryptocurrency market, reduce its investment appeal, and create risks for market participants. The article also analyzes international cryptocurrency regulation experiences, particularly in the United States, Canada, Japan, and the European Union. Special attention is devoted to the European regulation Markets in Crypto Assets (MiCA), which could serve as a foundation for developing a unified regulatory framework in Ukraine. The authors stress the importance of harmonizing Ukrainian legislation with European standards within the framework of European integration. The potential benefits of cryptocurrency legalization are highlighted, including attracting foreign investments, developing financial technologies, reducing the shadow economy, strengthening consumer protection, and creating new markets. Specific recommendations are provided to improve legislation, such as implementing transparent regulatory mechanisms, taxation, investor protection, and ensuring cybersecurity. This article is a significant contribution to the study of the prospects for the development of the cryptocurrency market in Ukraine, outlining the challenges and opportunities for integrating Ukraine's financial system into the international space through the adoption of MiCA standards.

Key words: cryptocurrency, legal regulation, cryptocurrency market, legislation, financial technologies, digital assets, international experience, taxation, virtual assets, cryptocurrency exchanges.

Постановка проблеми. Сучасний розвиток людства супроводжується активними процесами глобалізації та інтеграції, які значно впливають на трансформацію світової економіки. Однією з найбільш вагомих інновацій останніх років стала криптовалюта, яка з'явилася завдяки розвитку цифрових технологій і нових економічних механізмів. Водночас питання правового регулювання криптовалюти є надзвичайно актуальним. У багатьох країнах існують або відсутні, або є недостатні та недосконалі законодавчі норми, що регулюють криптовалюти, що створює численні труднощі — від недостатнього визначення правового статусу до випадків зловживання цим інструментом. Міжнародний досвід показує, що криптовалюти, попри їх складність та можливі загрози, стають невід'ємною частиною фінансової системи, і повне їх ігнорування чи заборона є не лише малоімовірними, а й економічно необґрунтованими. Саме тому в Україні критично важливо розробити чітке й ефективне законодавство, яке забезпечить прозорість і законність обігу криптовалют. Це не лише питання визначення правил використання та зберігання криптовалют, а й належного контролю за всіма операціями з ними. Для цього вітчизняне законодавство має бути суттєво реформоване та інтегроване в сучасні міжнародні підходи до регулювання криптовалют. З розвитком цифрових технологій і змінюваними фінансовими трендами віртуальні активи стають важливою складовою частиною глобальної економіки. За останні кілька років ставлення до криптовалют значно змінилося — від модного тренду до важливого елемента фінансових реформ. Це свідчить про необхідність глибшого аналізу та закріплення правових відносин у цій сфері. Адже криптовалюти вже стали одним із основних засобів платежу, а тому створення ефективної правової системи для їх регулювання має бути одним з пріоритетів для України.

Метою цієї статті є вивчення поточного стану правового регулювання криптовалют в Україні, а також порівняння з міжнародним досвідом для визначення можливих шляхів удосконалення вітчизняного законодавства.

Стан опрацювання проблематики. Дослідження правового статусу криптовалюти привернуло значну увагу в наукових колах. Так, проблематику використання криптовалют у сфері платежів розглядали Макогонюк І. [1, с. 342], Бутко М. [2, с. 127], Борщ В. [3, с. 14] та Федорова Н. [4, с. 542]. Їхні праці були спрямовані на дослідження ключових аспектів впровадження цифрових активів як платіжних засобів. Окремо варто згадати дослідження, які зосереджувалися на визначенні правового статусу криптовалюти. Над цією темою працювали такі науковці: Казначєєва Д.В., Дорош А.О. [5, с. 175], Шаренко М.С. [6-7] та Нагнибіда В. [8, с. 52]. Їхні напрацювання торкаються основних положень правового регулювання криптовалюти та проблем, що виникають у практиці. Водночас, попри всі досягнення в цій сфері, багато аспектів досі залишаються дискусійними. Відсутність єдності серед науковців свідчить про необхідність подальших досліджень, оскільки тема залишається актуальною та має значний потенціал для розробки нових підходів.

Виклад основного матеріалу. Питання визначення поняття «криптовалюта» викликає широкий інтерес і дискусії серед науковців. Існує кілька підходів до тлумачення цього терміна. Одні вважають криптовалюту окремим видом цифрової валюти, новітньою формою грошей, тоді як інші категорично заперечують її грошовий характер, розглядаючи виключно як цифровий актив

[8, с. 52]. На думку Мандрика В.О., криптовалюта є цифровим активом, що функціонує як засіб обміну завдяки застосуванню криптографії для забезпечення безпеки операцій, контролю створення нових одиниць і перевірки передачі активів [9, с. 67]. Таким чином, криптовалюта виступає як цифровий аналог грошей, створений на базі криптографічних інструментів, і існує виключно в електронній формі, не маючи фізичного втілення. 17 лютого 2022 року Україна зробила важливий крок у сфері цифрових технологій, прийнявши Закон «Про віртуальні активи» [10], який заклав основи правового регулювання цієї галузі. Хоча цей закон став кроком до визнання криптовалюти, в ньому відсутнє пряме визначення поняття «криптовалюта». Натомість закон оперує ширшим терміном – «віртуальні активи». Згідно із Законом, віртуальні активи визначені як нематеріальне благо, що є об'єктом цивільних прав, має вартість та виражене в електронній формі у вигляді сукупності даних. На основі такого визначення можна стверджувати, що законодавець не обмежує це поняття лише криптовалютами. Під віртуальними активами також можуть розумітися NFT-токени, які є унікальними та невзаємозамінними цифровими одиницями, закріпленими за допомогою криптографії, а також інші масиви даних, які мають цифрову форму збереження та певну вартість [2, с. 127]. Зважаючи на це, важливо розмежовувати поняття «віртуальні активи» і «криптовалюти». У тексті Закону віртуальні активи поділяються на забезпечені й незабезпечені. Забезпечені віртуальні активи підтверджують майнові права або права вимоги на інші об'єкти цивільних прав. Незабезпечені ж не посвідчують жодних майнових або немайнових прав. Особливу увагу слід звернути на те, що згідно з цим Законом віртуальні активи не можуть використовуватися як засіб платежу на території України, що певним чином обмежує їхній потенційний обіг і використання в побутових та комерційних операціях.

У грудні 2023 року уряд презентував Національну стратегію доходів на 2024–2030 роки [11], у якій передбачено розроблення закону про оподаткування криптовалют. Визначення чіткої податкової системи є важливим кроком для легалізації криптоактивів. Учасники ринку підкреслюють необхідність прозорих механізмів регулювання, щоб уникнути юридичних колізій і підтримати легальну діяльність компаній. Експерти наголошують, що відсутність регуляторного середовища суттєво уповільнює розвиток індустрії та стримує інвестиції. Вадим Груша, CEO Trustee Plus, зазначає, що компанії змушені шукати обхідні шляхи для взаємодії з клієнтами й банками, оскільки в Україні відсутні відповідні закони, що надають чітку правову базу для операцій із криптовалютами. На думку Казначєєва Д., це зумовлено недопрацьованими механізмами регулювання операцій із криптоактивами та браком чіткого визначення їхнього статусу [5, с. 176]. Проте регулювання криптовалют має не лише обмеження, а й чималий потенціал для розвитку. Наприклад, запровадження чіткої нормативної бази могло б залучити іноземні інвестиції та сприяти розвитку криптовалютних стартапів у країні. Прозорі умови роботи для компаній та інвесторів створять додаткові стимули для участі в ринку, зменшать тінізацію та сприятимуть зростанню бюджету завдяки податковим надходженням. Ключовим питанням залишається запровадження єдиного підходу до регулювання, заснованого на найкращих міжнародних практиках, зокрема європейському регламенті MiCA. Це дозволить не тільки вирішити поточні виклики, а й забезпечити довготривале економічне зростання України в галузі цифрових активів. Макогонюк І.Р. слушно зазначає, що для ефективної правової легалізації криптовалюти як об'єкта цивільних прав необхідно забезпечити кілька ключових умов. По-перше, важливо сформулювати чітке розуміння природи криптовалюти, її різновидів та особливостей функціонування. По-друге, необхідно гарантувати доступність інформації про емітентів, механізми емісії та специфіку проведення операцій із криптовалютою, що дозволить побудувати прозорий механізм її регулювання. Це, у свою чергу, стане основою для перегляду державної політики щодо таких активів, як біткоїн та його аналоги [18, с. 343].

На думку Бутка М.Д., положення Закону України «Про віртуальні активи» потребують суттєвого доопрацювання. Зокрема, слід врахувати наступні рекомендації:

1. Обов'язкове створення документа «White Paper» із вичерпною інформацією про актив або ІСО-проект для кожного учасника ринку.
2. Встановлення відповідальності за надання недостовірної інформації в таких документах.
3. Для користувачів повинні бути передбачені попередження щодо ризиків втрат інвестицій.
4. Мають бути чітко регламентовані обов'язки учасників ринку щодо компенсації збитків споживачам.
5. Механізми «публічної пропозиції» активів слід адаптувати відповідно до європейських стандартів [2, с. 60].

Я вважаю, що для правильного регулювання криптовалют в Україні треба орієнтуватися на міжнародні стандарти, зокрема європейський регламент МіСА. Однак проблема в тому, що наразі криптовалюти не можна використовувати як платіжний засіб в Україні, і це обмежує їх потенціал у повсякденному житті. Тому, на мою думку, слід розробити спеціальні норми, які б дозволили правомірно використовувати криптовалюти в економічних відносинах. При правильному регулюванні криптовалюти можуть стати потужним рушієм для розвитку фінансових технологій і навіть для створення нових ринків. Важливо чітко визначити їх правовий статус і забезпечити доступ до інформації про емітентів та механізми емісії, щоб сформувавши прозоре і безпечне середовище для криптоактивів.

До того ж, О. Гороховський, співзасновник Монобанку, пропонує купувати криптовалюту лише через банківські рахунки. Це дозволить забезпечити прозоре оподаткування та захист прав споживачів [12]. Таке поєднання криптовалют та банківської системи зробить їх більш схожими на традиційні платіжні інструменти, а ідея створення криптокартки, яку можна використовувати нарівні з картками в гривнях чи доларах, видається дуже перспективною. Попри значний прогрес у розвитку цифрових фінансів, криптовалюти досі не є законним платіжним засобом в Україні. Згідно зі статтею 192 Цивільного кодексу України, лише гривня є національною валютою, хоча й допускається використання іноземної валюти. Закон «Про валюту та валютні цінності» також уточнює, що національна валюта може бути представлена у вигляді цифрових грошей, емітованих Національним банком України, але це не є криптовалютою. Регулювання криптовалютного ринку в Україні потребує значного вдосконалення. Як зазначають фінансові експерти, невизначений правовий статус криптовалют створює багато ризиків для учасників ринку. Відсутність чітких норм змушує людей діяти на власний ризик, що в свою чергу підвищує загрози для споживачів. Законодавче врегулювання є важливим для захисту інтересів учасників ринку та сприятиме більш ефективній інтеграції України в європейський ринок. Найбільші виклики в регулюванні криптовалют пов'язані з необхідністю належного фінансового моніторингу та оподаткування. Для цього потрібно створити єдиний правовий простір, який чітко визначатиме роль і функції регуляторів, гарантуватиме кібербезпеку на криптовалютних платформах і забезпечить захист від фінансових злочинів. На сьогоднішній день криптовалюти в Україні активно використовуються в різних фінансових технологіях, таких як децентралізовані фінанси (DeFi), ігри на основі блокчейну (GameFi) та незамінні токени (NFT). Український ринок криптовалют вирізняється високою активністю — багато агентств мають власні криптовалютні біржі, що стало можливим завдяки відсутності значних законодавчих заборон або обмежень. Однак у цій сфері все ще є багато невизначеності, адже офіційного законодавчого регулювання немає.

У Європі ситуація з регулюванням криптовалют також активно розвивається. Наприклад, Великобританія активно інвестує в дослідження цифрових валют, виділивши понад 10 мільйонів фунтів на ці цілі. Португалія є однією з найбільш криптотружних країн Європи, але також поступово вводить оподаткування доходів від криптовалют. Для активів, які утримуються менше року, ставка податку може досягати 28%, а для безкоштовних переказів криптовалюти – 10%. Подібну модель оподаткування реалізує і Німеччина, де, якщо криптовалюта зберігається більше року, її продаж не обкладається податками. Міжнародно країни можна поділити на три групи за підходом до регулювання криптовалют. Перша група включає держави, які чітко регулюють обіг криптовалют. Наприклад, у США криптовалюта визнана засобом платежу, але також має статус майна, що підлягає оподаткуванню. У Канаді криптовалютні біржі повинні реєструватися як фінансові установи, а банкам заборонено працювати з біржами без такої реєстрації. У Японії криптовалюта офіційно визнається платіжним засобом, хоча податкове навантаження на криптовалютні компанії є досить високим. До другої групи належать країни, які активно розробляють законодавче регулювання для криптовалют. Наприклад, у Німеччині криптовалюта визнана фінансовим інструментом, що дозволяє її використання як платіжний засіб без додаткових дозволів, однак для комерційного використання потрібна спеціальна ліцензія. Третя група включає держави, де досі не впроваджено масштабного регулювання криптовалют, як-от в Україні та Італії. Італія оподатковує доходи від криптовалютних операцій за ставкою до 26%, проте самі криптовалюти не визнаються офіційним платіжним засобом [13].

На мою думку, регулювання криптовалют в Україні потребує чіткої правової бази, щоб уникнути ризиків і забезпечити прозорість на ринку. Відсутність регулювання створює невизначеність і може сприяти нелегальним операціям. Однак законодавче врегулювання може стимулювати еко-

номічний розвиток, залучити інвестиції та підвищити захист прав споживачів. Україна може скористатися досвідом європейських країн, зокрема регламентом МіСА, для створення ефективної регуляції, що сприятиме розвитку криптовалютного ринку.

Висновки. Після ухвалення Закону «Про віртуальні активи» (станом на грудень 2024 року Закон не набув чинності через невнесення змін у податкове законодавство), українські та іноземні криптовалютні біржі, а також банківський сектор зможуть легально відкривати рахунки для криптокомпаній, що забезпечить судовий захист прав власників віртуальних активів. Однак для повноцінного регулювання необхідно ухвалити зміни в Податковий кодекс України щодо оподаткування доходів від операцій з віртуальними активами. Це сприятиме залученню іноземних інвестицій. Зарубіжний досвід у регулюванні ринку криптовалют демонструє ефективні заходи, які Україна може реалізувати на своєму ринку, зокрема: майнінг та продаж криптовалют, державна реєстрація постачальників цифрових активів, оподаткування обігу віртуальних активів, впровадження блокчейн-технологій у державний сектор, створення умов для стабільності та національної безпеки в обігу криптовалют (на прикладі США), боротьба з шахрайством і захист прав споживачів та інвесторів. Україна активно працює над адаптацією європейського регламенту Markets in Crypto Assets (MiCA) до національного законодавства. Міністерство цифрової трансформації України підтвердило намір максимально швидко запустити легальний крипторинку, включаючи впровадження положень MiCA. Оскільки Україна отримала статус кандидата на членство в Європейському Союзі, адаптація національного законодавства до європейських стандартів, зокрема MiCA, є важливим кроком у напрямку євроінтеграції. Зокрема, планується впровадження ліцензування для надавачів послуг з криптовалют, регулювання стейблкоїнів, захист інвесторів та гармонізація правових норм з європейськими стандартами. Таким чином, Україна активно працює над впровадженням стандартів MiCA, і цей процес триває.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Макогонюк І.Р. Криптовалюта як об'єкт цивільних правовідносин. Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених, курсантів та студентів: тези доп. Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Вінниця, 17 травн. 2023 р.), 2023. С. 342–344.
2. Бутко М.Д. Криптовалюта як альтернатива фіатним коштам. *Міжнародний науковий журнал «Грааль науки»*. 2023. № 33. С. 121–127.
3. Борщ В.Ф. Правове регулювання обігу криптовалют: зарубіжний та вітчизняний досвід. Суми: Сумський державний університет, 2022. С. 10–14.
4. Федорова Н.В. Криптовалюта: обчислювальна система чи творча діяльність людини. Бізнес-аналітика: моделі, інструменти та технології: Матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції (1–3 бер. 2023.) К.: НАУ, 2023. С. 539–542.
5. Казначєєва Д.В., Дорош А.О. Криптовалюта: проблеми правового регулювання. *Вісник Кримінологічної асоціації України*: зб. наук. праць. № 2 (23). 2020. С. 171–176.
6. Шаренко М.С. Правове регулювання криптовалют в Україні. Вороновські читання (Співвідношення матеріального та процесуального в регулюванні фінансових відносин): матеріали міжнар. наук.-практ. конф., м. Чернівці, 4-5 жовтня 2017 р. / Редкол.: А.П. Гетьман, М.П. Кучерявенко, Т.А. Латковська та ін. Харків. Асоціація фінансового права України, 2017. С. 269–274. URL: <http://afl.org.ua/2017/10/27/voronovski-chitannya2017-zbirnik-tez> (дата звернення: 25.12.2024).
7. Шаренко М.С. Особливості оподаткування доходів від операцій з криптовалютами в Україні. Вороновські читання (Єдність адміністративних та фінансових процедур): матеріали міжнар. наук.-практ. конф., м. Львів, 5-6 жовтня 2018 р. / Редкол.: М. Кучерявенко, Й. Пуделька, О. Головашевич. Харків. Асоціація фінансового права України, 2018. С. 613–622. URL: <https://afl.org.ua/2018/12/20/voronovski-chitannya-2018-zbirnik-tez/> (дата звернення: 25.12.2024).
8. Нагнибіда В.І. Реалізація положень законодавства про віртуальні активи у світлі політики діджиталізації. *Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України*. 2021. № 5. С. 45–52.
9. Мандрик В.О., Мороз В.П. Законодавче регулювання обігу криптовалют в Україні, проблеми та перспективи їх розвитку. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2019, т. 29, № 4. С. 67–71.

10. Про віртуальні активи: Закон України від 17.02.2022 № 2074-IX. Верховна Рада України. 2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2074-20#Text> (дата звернення 25.12.2024).
11. Національну стратегію доходів на 2024–2030 роки. URL: <https://mof.gov.ua/storage/files/National%20Revenue%20Strategy.pdf> (дата звернення 25.12.2024).
12. Гороховський про перспективи біткоїн-картки: «Зіштовхнулися з регулятором і зупинилися». URL: <https://minfin.com.ua/ua/2021/12/31/78236028> (дата звернення 25.12.2024).
13. Захарків, В. Регулювання ринку криптовалют: вітчизняний та зарубіжний досвід. *Економіка та суспільство*, 2023. Вип (53). URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-53-57>.